

Convention on the Rights of Persons with Disabilities

Distr.: General
22 October 2018

Original: English

<https://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6Qk>

<G1d%2fPPRiCAqhKb7yhsk80ZBJx%2bmVEa%2bXQpyKbrX6eiw>

%2fONDuhjOleQ0WS4ZCou%2f8e0LnMpan4%2fdVYURMuW4">%2fONDuhjOleQ0WS4ZCou%2f8e0LnMpan4%2fdVYURMuW4

<m5XiBzJIDxf0hBsK%2fFlzzF%2bW2Ilg55xFGjSfeX0Gsk>

Комитет на ООН по правата на хората с увреждания

Заключителни наблюдения върху предварителния доклад на България*

I. Въведение

1. Комитетът разглежда предварителния доклад на България (CRPD/C/BGR/1) на две поредни свои заседания – 407-мо и 408-мо (вж. CRPD/C/SR.407 и 408), проведени съответно на 3 и 4 септември 2018 г. На заседанието си от 14 септември 2018 година – заседание №422 – Комитетът прие следните Заключениелни наблюдения.
2. Комитетът приема със задоволство предварителния доклад на България, изготвен в съответствие с Насоките за докладване на Комитета, и благодари на държавата-членка за писмените отговори (CRPD/C/BGR/Q/1/Add.1) на списъка от въпроси, предоставен от Комитета (CRPD/C/BGR/Q/1).
3. Комитетът приветства ползотворния диалог с делегацията на държавата-членка по време на разглеждането на доклада. Делегацията включваше представители на Министерството на труда и социалната политика, Министерството на регионалното развитие, Министерството на образованието и науката, Министерството на правосъдието, Министерството на външните работи, Държавната агенция за закрила на детето и директора на Агенцията за хората с увреждания.

II. Положителни аспекти

4. Комитетът приветства мерките, предприети от държавата-членка за гарантиране правата на хората с увреждания, залегнали в Конвенцията. Отчетена е забраната за дискриминация по признак увреждане в законодателството на държавата-членка, залегнала в Закона за защита от дискриминация.
5. Комитетът също така отчете като положителен фактът, че е приета дългосрочна стратегия за хората с увреждания за периода 2016 – 2020, както и план за действие по прилагане на Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания (2015–2020). Отчетено е и декларираното от правителството на държавата-членка, че приобщаващото образование и станало „национален приоритет“.
6. Комитетът приветства държавата-членка за изразената съпротива срещу проекта за Допълнителен протокол към Конвенцията на Съвета на Европа за защита на човешките права и достойнството на човека по отношение на прилагането на биология и медицина, както и за препотвърждаването на принципите за защита правата на хората с увреждания на международно и регионално ниво, както е заложено в Конвенцията.

* Приет от Комитета по време на 20-та Сесия (27 август –21 септември 2018).

III. Принципни сфери на безпокойство и препоръки

A. Общи принципи и задължения (чл. 1–4)

7. Комитетът е обезпокоен от факта, че държавата-членка не е ратифицирала Факултативния протокол към Конвенцията.

8. **Комитетът препоръчва на държавата-членка да ускори процеса на ратификация на Факултативния протокол към Конвенцията и да гарантира широка публична разгласа за развитието на процес.**

9. Комитетът отбелязва с безпокойство, че медицинският и благотворителен модел на уврежданията продължава да преобладава в законодателството на държавата-членка, и че дефиницията за увреждане, както и оценката на хората с увреждания не са в съответствие с Конвенцията.

10. **Комитетът препоръчва на държавата-членка да пристъпи към анализ на законодателството с цел привеждането му в съответствие с правозащитния модел на уврежданията. Комитетът също така препоръчва на държавата-членка да премахне всяка унижителна терминология по отношение на хората с интелектуални и психосоциални увреждания, и в консултации с представителни организации на хората с увреждания, да разработи политики и процедури за оценка, които са в съответствие с правозащитния модел на уврежданията, върху който е изградена Конвенцията.**

11. Комитетът отбелязва с безпокойство, че Законът за интеграция на хората с увреждания не е изцяло синхронизиран с разпоредбите на Конвенцията, а измененията и допълненията към него от 2018 година затвърждават правила, които са отменени от Конституционния съд. Изразено е и притеснение, че новият закон за хората с увреждания тепърва предстои да бъде приет.

12. **Комитетът препоръчва на държавата-членка да преразгледа проекта на закон и да оттегли промените, направени през 2018 година в Закона за интеграция на хората с увреждания, които противоречат на Конвенцията. Препоръчва се също така държавата-членка да приеме нов Закон за хората с увреждания в пълно съответствие с принципите и разпоредбите на Конвенцията и така да създаде рамка за приемане на секторно законодателство, с което правата на хората с увреждания и тяхното социално включване да бъдат гарантирани във всички сфери на публичния живот.**

13. Комитетът е обезпокоен от липсата на диалог между правителството и организациите на хора с увреждания, както и от факта, че тези организации получават твърде малко информация за предстоящите реформи и конкретни техни елементи, като например сертифициране на увреждането, оценка на намаления трудов капацитет и правото на пенсиониране.

14. **Комитетът препоръчва на държавата-членка, в съответствие с Общия коментар 7 (2018) относно участието на хората с увреждания, в това число на децата с увреждания, чрез техните представителни организации, при прилагането и мониторинга на Конвенцията да:**

(a) **укрепят и приложат формален механизъм за ефективно и съдържателно консултиране с хората с увреждания относно въвеждането на Конвенцията чрез техните представителни организации, включително и организации на жени с увреждания, организации на деца с увреждания, организации на семействата на хора с увреждания, които имат подкрепяща роля;**

(b) **осигури продължаващо финансиране на организациите на хора с увреждания, прозрачни критерии и механизъм за консултиране, включително и информация в разбираем формат, както и в други достъпни формати за всички хора с увреждания;**

(с) предоставяне на организациите на хора с увреждания информация и времева рамка на консултативния процес за предвижданите реформи, които целят промяна в сертифициране на увреждането, трудовия статус на хората с увреждания и правото на пенсиониране, в съответствие с правозащитния модел на уврежданията.

В. Специфични права (чл. 5–30)

Равенство и забрана за дискриминация (чл. 5)

15. Комитетът отбелязва с безпокойство, че по силата на действащото законодателство, отказът да се осигурят разумни улеснения не се разпознава изрично и безусловно като акт на забранена дискриминация във всички сфери на живота. Комитетът е разтревожен и от систематичното неизпълнение на решенията, издавани от Комисията за защита от дискриминация, както и недостатъчното прилагане на разпоредби от законодателството, които касаят множествената и междусекторна дискриминация като форма на утежнена дискриминация. Членовете на Комитета споделят притеснение и за бариерите, пред които са изправени хората с увреждания, когато става въпрос за достъп до компенсации в случаите на дискриминация.

16. **Комитетът препоръчва на държавата-членка, в съответствие с Общия коментар 6 (2018) относно равенството и защитата от дискриминация да:**

(а) **приемем изменения, и изрично да забрани отказа на разумни улеснения във всички сфери на живота, като го обяви за акт на дискриминация по признак увреждане;**

(б) **отмени всички законови разпоредби, които съдържат дискриминация по признак увреждане;**

(с) **подобри изпълнението на решения, вземани от съответните органи, по отношение на дискриминация по признак увреждане, в това число и решения във връзка с множествени и междусекторни форми на дискриминация, на каквато могат да бъдат подложени хората с увреждания;**

(д) **гарантира, че хората с увреждания, в това число и тези под запрещение, имат достъп до компенсации при дискриминация по признак увреждане; да повишат и укрепят капацитета на Комисията за равенство и човешки права да упражнява задълженията си по отношение на процедурите за защита на хората с увреждания от дискриминация.**

Жени с увреждания (чл. 6)

17. Комитетът изразява безпокойство относно:

(а) Неефективното прилагане на мерки за борба с междусекторните форми на дискриминация, насилие, основано на пола и тормоз на жени и момичета с увреждания;

(б) Липсата на елемент „увреждания“ в общия контекст на законодателството и политиките за равенство между половете, както и липсата на елемент „равенство между половете“ в законодателството и политиките по уврежданията, в това число и в плана за действие по прилагане на Конвенцията;

(с) Липсата на информация за осигуряване на грижи за сексуално и репродуктивно здраве, както и за гарантиране на правата на жените с увреждания, в това число и на семейното планиране.

18. **Комитетът, в съответствие с Общия коментар 3 (2016) относно жените и момичетата с увреждания, както и предвид цели 5.1, 5.2 и 5.5 от съвкупността Цели за устойчиво развитие, препоръчва на държавата-членка да:**

(а) **положи усилия и да предприеме ефективни мерки за борба с междусекторните форми на дискриминация срещу жени и момичета с**

увреждания, с насилието и тормоза, на които могат да бъдат изложени те, в тясно сътрудничество с организациите на жени и момичета с увреждания;

(b) предприеме ефективни мерки, в консултация с организациите на жени с увреждания, така че да се въведе елементът „увреждания“ в общите политики и в законодателството за равенство между половете, както и да се въведе елементът за „равенство между половете“ в политиките и законодателството по уврежданията;

(c) приемат публични политики за защита на сексуалното и репродуктивно здраве, и за правата на жените с увреждания.

Деца с увреждания (чл. 7)

19. Комитетът е разтревожен от факта, че момичетата и момчетата с увреждания продължават да живеят в домове за деца с „умствено изоставане“ и в домове за медико-социални грижи за деца (CRPD/C/BGR/1 para. 256). Комитетът е притеснен и от това, че децата с увреждания, и в частност тези с интелектуални затруднения, не са въввлечени в решаването на проблеми, които ги засягат.

20. Комитетът препоръчва на държавата-членка да:

(a) гарантира окончателната деинституционализация на момичетата и момчетата с увреждания и тяхното право да растат в безопасна семейна среда, в това число и в приемни семейства;

(b) заложи повече ресурси за развитие на мрежата от услуги за приобщаваща подкрепа в местните общности и да овласти семействата, в които има деца с увреждания, което би било в съответствие с Общия коментар 5 (2017) относно независимия живот и включването в общността;

(c) повиши информираността за нивото на отчетност, заложено в механизмите на местно ниво, да укрепи техния капацитет за предоставяне и финансиране на подкрепа за включване в общността на децата с увреждания;

(d) приеме регулации и програми, при тясно консултиране с организациите на деца с увреждания, за да гарантира на децата с увреждания, и в частност на тези, настанени в институционални грижи, че могат да изразяват своите възгледи и своето мнение по всички въпроси, които ги засягат в семейството, училището и обществото.

Информираност и нагласи (чл. 8)

21. Комитетът е обезпокоен от ниското ниво на информираност за правата на хората с увреждания, както и от широко разпространените предразсъдъци по отношение на хората с увреждания в обществото като цяло и в училищата, което – освен всичко друго – води до отхвърляне на децата с увреждания в училищата.

22. Комитетът препоръчва на държавата-членка да пристъпи към разработване и изпълнение, в тясно сътрудничество с организациите на хора с увреждания, на постоянно действащи и ефективни стратегии за повишаване на информираността, в това число и кампании с цел промоция на достойнството и правата на хората с увреждания в обществото, в частния и публичния сектор.

Достъпност (чл. 9)

23. Комитетът е загрижен затова, че:

(a) законодателството на страната-членка не е в съответствие с разпоредбите на чл. 9 от Конвенцията;

(b) хората с увреждания се изправят пред множество физически бариери, което е особено обезпокоително в отдалечените и селските райони на страната;

(c) общественият транспорт и услугите не са достъпни за хората с увреждания;

(d) информационните и комуникационни технологии (ICT) и услуги продължават да бъдат недостъпни за хората със сензорни увреждания и интелектуални затруднения.

24. Комитетът препоръчва на държавата-членка, в съответствие с Общия коментар 2 (2014) за достъпността да:

(a) хармонизира законодателството си с разпоредбите на чл. 9 от Конвенцията;

(b) положи повече усилия и да работи за създаване на безбарьерни пространства в цялата страна, в това число в отдалечените и селските райони;

(c) ускори мерките, предвидени за отваряне на обществения транспорт и услугите за всички хора като ги направи достъпни и за хората с увреждания чрез въвеждане на механизми за мониторинг в публичния и частния сектори, санкции и глоби, както и адекватни процедури за обществени поръчки;

(d) положи повече усилия за постигане на тотална достъпност на ICT, включително и за хората с всякакви увреждания.

Право на живот (чл. 10)

25. Комитетът изразява безпокойство по отношение на информацията, касаеща докладваните случаи на небрежност, прекомерно натоварване с медикаментозни средства и лишаване от достъп до здравни грижи на хора с психосоциални проблеми и интелектуални затруднения, което отношение може да е станало причина за смъртта на хора с увреждания.

26. Комитетът препоръчва на държавата-членка да предприеме ефективни мерки с цел провеждане на разследвания и налагане на присъди спрямо нарушителите, както и да гарантира правото на живот на децата и възрастните с увреждания, и особено на онези, които са настанени в институционални грижи.

Ситуации на риск и хуманитарни кризи (чл. 11)

27. Комитетът изразява своето безпокойство във връзка с факта, че хората със слухови увреждания и частична глухота, хората със зрителни увреждания и тези с интелектуални затруднения срещат сериозни проблеми с достъпа до информация в ситуации на риск в цялата страна, включително в отдалечените и селските райони на страната. Тревога предизвиква липсата на информация, предоставяна на жестов език, Брайл, лесен за възприемане формат, когато се задействат системите за ранно предизвестяване.

28. Комитетът препоръчва на държавата-членка да осигури достъп до информация в ситуации на риск, включително на жестов език, Брайл, лесен за възприемане формат в цялата страна, включително в отдалечените и селските райони на страната.

Равенство пред закона (чл. 12)

29. Комитетът изразява своето притеснение във връзка с факта, че законодателството на държавата-членка все още съдържа ограничения пред дееспособността на някои хора с увреждания, поддържайки института на настойничеството по отношение на хора с психосоциални проблеми и интелектуални затруднения. Комитетът е загрижен и за несъстоялото се одобрение на проектозакона за физическите лица и мерките за подкрепа, подготвен с цел привеждане в съответствие на българското законодателство с чл. 12 на Конвенцията.

30. Комитетът препоръчва на държавата-членка да актуализира своето законодателство и да приеме Закон за физическите лица и мерките за подкрепа, да насърчава и да признае дееспособността на всички хора независимо от тяхното увреждане, в съответствие с насоките, залегнали в Общия коментар 1 (2014) за равенство пред закона, както и да предоставя непрекъснато обучение за чл. 12 от Конвенцията, което да обхваща всички заинтересовани страни,

включително магистрати, специалисти по здравни грижи, социални работници и други представители на помагачи професии.

Достъп до правосъдие (чл. 13)

31. Комитетът със загриженост отбелязва, че съществува дефицит на преводачи с жестов език за хората с увреден слух по време на съдебни процеси, както и липса на документи, изготвени в достъпен формат за хората с увредено зрение, интелектуални затруднения и психосоциални проблеми по отношение на различни формални процедури.

32. Комитетът препоръчва на държавата-членка да осигури възможност за жестов превод и документи в различни формати, като например Брайл, електронни файлове, лесен за възприемане формат, подходящи за всички хора с увреждания в хода на съдебни или административни процедури.

Свобода и сигурност на личността (чл. 14)

33. Комитетът установява с тревога, че хората с ограничена дееспособност все още могат да бъдат настанявани от съда в специализирани институции или в институционална грижа, прилагайки разпоредбите на Закона за социално подпомагане, чл. 66, 16 (с) и 16 (d).

34. Комитетът настоява държавата-членка да приеме изменения на Закона за социално подпомагане и да отмени всички разпоредби, които допускат насилствена институционализация, отчитайки Насоките на Комитета относно свободата и сигурността на хората с увреждания (вж. A/72/55, анекс).

Защита срещу изтезания или жестоко, нечовешко или унижително третиране или наказание (чл. 15)

35. Комитетът изразява загриженост във връзка с докладван тормоз и малтретиране на хора с увреждания в институции, включително затваряне в изолация, която може да прерасне в мъчение или жестоко, нечовешко или унижително третиране или наказание.

36. Комитетът препоръчва на държавата-членка да предотврати по-нататъшно малтретиране и тормоз на хора с увреждания, и особено такова третиране на деца с увреждания в институции, както и да гарантира достъпа на пострадали хора с увреждания до процедури за обжалване, както и да гарантира, че жертвите с увреждания, пострадали от жестокост или тормоз имат право и получават справедливи компенсации, в това число и рехабилитация.

Защита срещу експлоатация, насилие и тормоз (чл. 16)

37. Комитетът изразява своята тревога относно:

(а) липсата на информация за мерките, които се предприемат за защита на хората с увреждания, особено на жените, момичетата и момчетата с увреждания, както и на онези, настанени в институции, от всякакви форми на насилие и тормоз, както и от липсата на първични данни в тази област;

(b) липсата на достатъчно покритие и достъпни приюти и услуги за рехабилитация на жените и момичетата с увреждания, станали жертви на насилие, основано на пола;

(c) рисковете от насилие и тормоз, които все още застрашават хората с увреждания, както факта, че минали случаи на насилие, завършило със смърт на хора с увреждания не са разследвани цялостно и пълноценно, поради което извършителите остават неосъдени на свобода.

38. Комитетът препоръчва на държавата-членка да:

(a) събере първична информация за хората с увреждания, жертви на насилие и тормоз, и в частност на жените, момичетата и момчетата с увреждания, както и на хората, които продължават да бъдат в институции;

(b) предостави човешки, технически и финансови ресурси за подобряване достъпността на приютите, както и да осигури рехабилитационни услуги за жени и момичета с увреждания, станали жертва на насилие, основано на пола;

(c) ускори усилията за защита на всички хора с увреждания от опити за експлоатация, насилие и тормоз, в това число и чрез провеждане на официални разследвания на всички случаи, в които има съмнение за насилие и тормоз, както и да създаде работни групи с приоритетна задача да се разследват случаите на насилие, основано на пола и упражнено срещу жени и момичета с увреждания, така че да се стигне до ефективно осъждане на извършителите;

(d) укрепя механизма за независимо наблюдение на всички обекти и програми за хора с увреждания в съответствие с чл. 16 (3) на Конвенцията.

Независим живот и включеност в общността (art. 19)

39. Комитетът отбелязва с дълбока загриженост и тревога, че съгласно Плана за действие, насочен към изпълнение на националната стратегия за дългосрочна грижа, процесът на преход от институционална грижа към грижа в общността няма да бъде завършен преди 2034 година. Основателно безпокойство буди заложеното в Стратегията преместване на обитателите от големи институции в малки групови домове, което противоречи на чл. 19 от Конвенцията и на указанията в Общия коментар 5 за независим живот и включеност в общността. Нещо повече, още по-сериозни притеснения предизвиква фактът, че хора с психосоциални проблеми биват хоспитализирани в психиатрични отделения на болници поради липса на възстановителна рехабилитация, адекватни индивидуализирани услуги и възможности за жилищно настаняване в общността.

40. Комитетът, в съответствие с Общия коментар 5, препоръчва на държавата-членка да:

(a) ускори процеса на деинституционализация, за да гарантира, че всички хора с увреждания, настанени в каквато и да било форма на институционална грижа, като психиатрични болници или групови домове от резидентен тип, имат право на независим живот и включеност в общността, както и право на избор, каквото имат всички останали граждани; в процеса на деинституционализация държавата-членка следва да обърне специално внимание на хората с интелектуални затруднения или психосоциални проблеми, на децата и възрастните хора с увреждания;

(b) насочи повече ресурси за развитие на индивидуализирани услуги за подкрепа на хората с увреждания, независимо от типа и тежестта на увреждането или възрастта; подобни услуги трябва да включват лична помощ и подкрепа на експерт от опит (колегиална подкрепа);

(c) приеме законодателство за индивидуализирана, автономно управлявана лична помощ, социални и подкрепящи услуги, които признават и отчитат правото на човека да води независим живот и да бъде включен в общността като субектно право на всички хора с увреждания независимо от тяхното увреждане или необходимото им ниво на подкрепа;

(d) въведе процедура за пълноценно консултиране – по съдържателен и смислен начин с внимание към уврежданията – с организациите на хора с увреждания по всички аспекти от изпълнението на чл. 19, в това число на стратегията и процеса на деинституционализация;

(e) насочи национално финансиране и ресурси, както и такива от Европейския съюз, за промоция и насърчаване на социалното включване на хората с увреждания; да въведе ефективни средства за защита, както и насоки

за избягване на разходи от национални и международни фондове за изграждане на инфраструктура, жилища и/или услуги, които са недостъпни – физически и финансово – за всички хора с увреждания.

Лична мобилност (чл. 20)

41. Комитетът отбелязва със загриженост, че хората с увреждания се сблъскват с предизвикателства при достъпа им до технически помощни средства, съоръжения и медицински изделия, които биха могли да си позволят финансово.

42. **Комитетът препоръчва на държавата-членка да положи повече усилия, насочени към подобряване на личната мобилност и гарантиране на достъп до технически помощни средства, съоръжения и медицински изделия за по-добра мобилност, които са финансово достъпни за тях или предоставяни безвъзмездно, в това число и насочване на необходимите ресурси.**

Свобода на изразяване, на мнение и достъп до информация (чл. 21)

43. Комитетът отбелязва с тревога, че българският жестов език все още не е официално признат, тъй като не е приет Закона за българския жестов език. Комитетът е загрижен и за липсата на държавна подкрепа, насочена към предоставяне на информация във формат, удобен за възприемане. И още, членовете на Комитета са обезпокоени от факта, че не се прилага адекватно Директива 2016/2102 на Европейския съюз относно достъпността на електронни страници и мобилни приложения, изработени от структури в публичния сектор.

44. **Комитетът препоръчва на държавата-членка да:**

(a) **признаят официално българския жестов език като приемат Закона за българския жестов език;**

(b) **предприемат мерки за предоставяне на информация в удобен и лесен за възприемане формат, както и да подкрепя усилията на субекти, които вече ползват информация в удобен и лесен за възприемане или друг вид достъпен формат;**

(c) **предприеме мерки за постепенно, но систематично въвеждане и изпълнение на Директива 2016/2102 на Европейския съюз, за да се гарантира пълен достъп и достъпност на електронни сайтове.**

Зачитане на дома и семейството (чл. 23)

45. Комитетът изразява загриженост за това, че мрежата от първични, базисни услуги за подкрепа на деца с увреждания и техните семейства е недостатъчно развита и неравномерно разгърната в цялата страна.

46. **Комитетът препоръчва на държавата-членка да развие и насочи по-голям човешки, технически и финансов ресурс на национално и местно ниво, с който да се осигурят първични, базисни подкрепящи услуги за децата с увреждания. Освен това Комитетът препоръчва на държавата-членка да привлече организации на хора с увреждания, в частност организации на деца с увреждания, в предоставянето на подкрепящи услуги.**

47. Комитетът отбелязва с тревога, че Семейният кодекс ограничава правото на хората с увреждания, които са поставени под запрещение да сключват граждански брак.

48. **Комитетът препоръчва на държавата-членка да въведе промени в Семейния кодекс и да отмени всички ограничения на правото на пълнолетните хора с увреждания да сключват граждански брак.**

Образование (чл. 24)

49. Комитетът е разтревожен от факта, че системата на специализираните училища продължава да функционира в държавата-членка, включително и с

ограничения за децата с увреждания да бъдат записвани в общообразователните училища. Комитетът изразява загриженост и във връзка с:

(a) ниското ниво на информираност, в това число и сред учителите, останалия педагогически персонал и родителите на деца без увреждания, за ползите от едно качествено приобщаващо образование за цялото общество;

(b) липсата на независим механизъм за наблюдение и оценка на ефектите от изпълнението Закона за образованието и Закона за предучилищното и училищното образование, особено за децата с психосоциални проблеми и за тези, настанени в институционална грижа;

(c) неравномерното и несистемно насочване на човешки и финансови ресурси за обучение на достатъчен брой педагогически и помощен персонал, които да бъдат професионално запознати с приобщаващото образование;

(d) липсата на данни за броя на децата и младежите с увреждания, които не посещават никакви форми на обучение.

50. Комитетът препоръчва на държавата-членка, в съответствие с Общия коментар 4 (2016) относно правото на приобщаващо образование, да:

(a) замени специализираното, сегрегирано обучение с висококачествено приобщаващо образование;

(b) повиши информираността по отношение на предимствата и ползите за обществото от едно качествено приобщаващо образование, в частност информираността на учителите и останалия педагогически персонал, както и на родителите на деца без увреждания;

(c) положи повече усилия за гарантиране на качествено приобщаващо образование и предоставяне на разумни улеснения за учениците с увреждания в общообразователните училища, включително и чрез насочване на достатъчно човешки, технически и финансови ресурси за това;

(d) събира данни за броя на децата и младите хора с увреждания, които не са включени в системата на образованието, с разпределение по възраст, пол, вид на увреждането и местоживееене, както и да разработи стратегия за включване на тези деца в общообразователната система.

Здравеопазване (чл. 25)

51. Комитетът отбелязва със загриженост липсата на обучение, насочено към специалистите по здравни грижи, в областта на правата на хората с увреждания, и в частност правата на хората с интелектуални затруднения и психосоциални проблеми. Членовете на Комитета споделят своята тревога, породена от липсата на достъпна информация и услуги за сексуално и репродуктивно здраве, както и за правата на жените с увреждания.

52. Комитетът препоръчва на държавата-членка да повиши информираността на здравните експерти относно правозащитния модел на уврежданията, в това число и чрез предоставяне на обучения за правото на свободен и информиран избор, като отчита разпоредбите на чл. 25 от Конвенцията, както и Цел 3 от Целите за устойчиво развитие. Комитетът препоръчва на държавата-членка също така да приеме рамкова политика и стратегия с времеви график, с които да гарантира на жените с увреждания информация и достъпни услуги за сексуално и репродуктивно здраве, адекватни за тяхната възраст.

53. Комитет отбелязва с тревога, че хората с увреждания, и по-специално на тези с хронични, генетични и редки заболявания, имат ограничен достъп до диагностика, здравни грижи и медицинска рехабилитация.

54. Комитетът препоръчва на държавата-членка да създаде гаранции, че хората с увреждания, и по-специално на тези с хронични, генетични и редки

заболявания, имат достъп до диагностика, здравни грижи и медицинска рехабилитация.

Хабилитация и рехабилитация (чл. 26)

55. Комитетът установява с тревога, че програмите за хабилитация и рехабилитация не са насочени към всички хора с увреждания. Тревога буди и фактът, че организациите на хора с увреждания не участват в разработването на такива програми.

56. Комитетът препоръчва на държавата-членка да приеме програми за хабилитация и рехабилитация, насочени към всички хора с увреждания независимо от тяхното увреждане, пол или възраст. Препоръчва се също така държавата-членка да осигури пълноценно и съдържателно участие на хората с увреждания в услугите за хабилитация и рехабилитация, както и в дизайна на такива услуги, който трябва да бъде проектиран в тясно сътрудничество с организациите на хора с увреждания.

Работа и заетост (чл. 27)

57. Комитетът отбелязва с тревога, че въпреки стимулите за работодатели да наемат хора с увреждания, те си остават безработни и са все така подложени на дискриминация в сферата на заетостта. Комитетът е разтревожен и от ниските нива на информираност сред работодателите по въпроси, свързани с разумните улеснения за хора с увреждания в работна среда. И не на последно място, членовете на Комитета изразяват загриженост за малкия брой хора с увреждания, които правят успешен преход от специализирани предприятия към заетост на пазара на труда.

58. Комитетът препоръчва на държавата-членка да:

(a) приеме политическа рамка и стратегия за стимулиране на заетостта на хората с увреждания на пазара на труда, в това число и чрез повече ресурси за тази цел, като се стреми към подпомагане на прехода от заетост в специализирани предприятия към такава на пазара на труда;

(b) отчете в своята правна и политическа рамка факта, че хората с увреждания имат право на разумни улеснения на работното място;

(c) повиши информираността на обществото и частните фирми за правото на хората с увреждания да имат разумни улеснения на работното място;

(d) усъвършенстват обучителните програми за хората с увреждания, така че те да придобиват уменията, търсени на пазара на труда, необходими за успешно предприемачество, но също така да събират целеви и десегрегирани данни за участието на жените и мъжете с увреждания във въпросните програми, както и за резултатите от проведените за тях обучения.

Адекватен жизнен стандарт и социална защита (чл. 28)

59. Комитетът отбелязва със загриженост, че критериите за оценка на степента на увреждането, въведени с измененията в съответното законодателство от юли 2018 година, имат непропорционален ефект върху хората с по-леки увреждания. Комитетът изразява тревога и за предизвикателствата, пред които ще бъдат изправени много хора с увреждания, за да посрещнат допълнителните разходи, свързани с тяхното увреждане.

60. Комитетът препоръчва на държавата-членка да преразгледа критериите за оценка на степента на увреждането, да вгради правозащитния модел а уврежданията в процедурите за оценка и да гарантира, че хората с увреждания ще имат адекватен жизнен стандарт. Освен това призовава държавата-членка да положи повече усилия и да гарантира, че хората с увреждания ще могат да посрещат допълнителните си разходи, свързани с увреждането, включително и чрез увеличени целеви бюджетни разходи и публични ресурси.

Участие в политическия и публичния живот (чл. 29)

61. Комитетът установи с безпокойство, че законодателството на държавата-членка ограничава правото на хората с увреждания, поставени под запрещение, и в частност тези с интелектуални затруднения, да избират и да бъдат избирани в национални избори. Комитетът отбелязва също така, че има изборителни секции, които са недостъпни за хора с увреждания, както и факта на недостъпност по отношение на информацията и комуникациите, свързани с изборите.

62. Комитетът препоръчва на държавата-членка да коригира своето законодателство и да го приведе в съответствие с разпоредбите на чл. 12 и 29 от Конвенцията, така че да осигури възможност на пълнолетните граждани с увреждания да упражняват правото си да избират и да бъдат избирани. Комитетът препоръчва също така държавата-членка да предоставя информация за изборите в достъпни комуникационни формати, в това число и в лесен за възприемане формат, като насочи финансови и технически ресурси за подобряване физическата достъпност на изборителните секции.

Участие в културния живот, в занимания за почивка и прекарване на свободното време и в спортни занимания (чл. 30)

63. Комитетът изразява тревога поради факта, държавата-членка все още не е ратифицирала Договора от Маракеш за подкрепа на достъпа до печатни издания за хора с пълна или частична загуба на зрението или такива, които имат друг тип увреждане, свързано с възприемане на печатен текст.

64. Комитетът насърчава държавата-членка да ускори ратифицирането на Договора от Маракеш за подкрепа на достъпа до печатни издания за хора с пълна или частична загуба на зрението или такива, които имат друг тип увреждане, свързано с възприемане на печатен текст.

65. Комитетът отбелязва със загриженост, че държавата-членка не полага достатъчно усилия за подкрепа на достъпа на хората с увреждания и участието им в културни дейности, в занимания за почивка и прекарване на свободното време и в спортни занимания.

66. Комитетът препоръчва на държавата-членка да предприеме мерки за подкрепа и насърчаване на участието на хората с увреждания, в това число и на децата, в културни дейности, в занимания за почивка и прекарване на свободното време и в спортни занимания.

C. Конкретни задължения (чл. 31–33)

Статистика и събиране на данни (art. 31)

67. Комитетът изразява сериозна загриженост за липсата на десегрегирани данни за хората с увреждания, както и за липсата на предоставяне на такива данни в държавата-членка. Тревога предизвиква и фактът, че организациите на хора с увреждания не участват в този процес, което затруднява държавата-членка в разработването на адекватни и целенасочени политики.

68. Комитетът препоръчва на държавата-членка да се ръководи от Цел 17 за устойчиво развитие, в частност цел 17.18, така че да установи процедури за систематично събиране и публикуване на данни от Националния статистически институт в съответствие с Конвенцията като:

(a) възприеме краткия списък от въпроси в сферата на уврежданията, формулирани от Групата от Вашингтон, когато събира информация за положението на хората с увреждания и бариерите пред техните човешки права;

(b) предприеме мерки за подобряване наличието на висококачествени, навременни и надеждни десегрегирани данни, гарантирайки активното участие на организациите на хора с увреждания, но също така и в тясно сътрудничество

с тях в процеса на планиране и проектиране на всички етапи и дейности за събиране на данни;

(с) **разработи** – при пълноценно консултиране с представителните организации на хората с увреждания – политики, основани на данни и доказателства, които отговарят на положението на хората с увреждания.

Международно сътрудничество (чл. 32)

69. Комитетът отбелязва с голяма доза загриженост, че държавата-членка не включва достатъчно активно представителните организации на хората с увреждания, когато поема ангажименти с международни неправителствени организации и други държави-членки в сферата на международното сътрудничество.

70. **Комитетът препоръчва на държавата-членка да привлече представителните организации на хората с увреждания за участие в програми за международно сътрудничество и да разработи механизми, с които да гарантира – в съответствие с разпоредбите на Конвенцията – че правозащитният модел на уврежданията е заложен във всички дейности, които целят изпълнение на Плана за устойчиво развитие 2030 и постигане на Целите за устойчиво развитие.**

Национално прилагане и наблюдение (чл. 33)

71. Комитетът отбелязва със загриженост, че държавата-членка все още не е създадала независим механизъм за наблюдение в съответствие с разпоредбите на чл. 33 (2) и 33 (3) от Конвенцията.

72. **Комитетът препоръчва на държавата-членка да изработи независим механизъм за наблюдение, който отговаря на принципите, валидни за статута на национални организации за насърчване и защита на човешките права (Парижките принципи), като например Омбудсмана или Комисията за защита от дискриминация, като вземе под внимание правилата и процедурите на Комитета (вж. CRPD/1/Rev.1, анекс). Комитетът препоръчва също така на държавата-членка да осигури пълноценно и ефективно участие на хората с увреждания в такъв независим механизъм за наблюдение, в съответствие с разпоредбите на чл. 33 (2) от Конвенцията и Общия коментар 7 (2018), в това число и чрез осигуряване на адекватно финансиране.**

IV. Проследяване

Публикуване и разпространение на информация

73. Комитетът подчертава важността на всички препоръки, включени в настоящите Заключителни наблюдения. Комитетът обръща специално внимание на държавата-членка на препоръките в параграф 40, по които е необходимо да се предприемат незабавни мерки.

74. **Комитетът настоява държавата-членка да изпълни всички препоръки, включени в настоящите Заключителни наблюдения. Комитетът препоръчва на държавата-членка да запознае членовете на правителството, на Народното събрание, висши служители в съответните ведомства, магистратите и съответните професионални групи в сферата на образованието, здравеопазването и правата на човека, както и местните власти, честния сектор и медиите с настоящите Заключителни наблюдения, използвайки съвременни стратегии за комуникация и социалните медии, така че те да бъдат взети под внимание и да бъдат предприети необходимите мерки.**

75. **Комитетът горещо препоръчва на държавата-членка да привлече организациите на гражданското общество, и в частност организациите на хората с увреждания, при подготовката на редовния доклад по Конвенцията.**

76. **Комитетът настоява държавата-членка да предвиди публикуване на настоящите Заключителни наблюдения в електронната страница на**

правителството по въпроси на човешките права, както и да положи усилия за тяхното широко разпространение, в това число сред неправителствените организации, и в частност сред организациите на хора с увреждания, сред самите хора с увреждания и техните семейства, на националния език, както и на езика на малцинствата, включително и на жестов език, в лесни за възприемане формати.

Следващ редовен доклад

77. Комитетът очаква от държавата-членка да представи обобщени втори, трети и четвърти доклади до 23 април 2026 година, включвайки в тях информация за изпълнението на препоръките, включени в настоящите Заключителни наблюдения. Комитетът настоява държавата-членка да предвиди представяне на гореспоменатите доклади по опростената процедура на Комитета за докладване, според която една година преди определената дата за внасяне на доклада на държавата-членка Комитетът подготвя списък от въпроси. Отговорите на държавата-членка по поставените въпроси формират самия доклад.
